

FFYNIANT I BAWB: CYMRU CARBON ISEL ARFARNIAD O GYNALIADWYEDD

Adroddiad Arfarniad o Gynaliadwyedd CRYNODEB ANNHECHNEGOL

Chwefror 2019

Cynnwys

Cyd-destun

Ffyniant i Bawb: Cymru Carbon Isel

Arfarniad o Gynaliadwyedd

Nodweddion cynaliadwyedd ac esblygiad tebygol heb Ffyniant i Bawb:
Cymru carbon isel

Materion a chyfleoedd cynaliadwyedd allweddol

Sut mae Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel wedi'i asesu?

Pa ddewisiadau amgen rhesymol sydd wedi'u hystyried?

Beth yw effeithiau sylweddol tebygol Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel a sut
gellir eu rheoli, eu lliniaru neu eu gwella?

Sut mae'r Arfarniad o Gynaliadwyedd wedi dylanwadu ar Ffyniant i Bawb:
Cymru carbon isel?

Pa brosesau monitro sy'n cael eu cynnig?

Camau nesaf

Cyd-destun

1. Dyma Grynodedb Annhechnegol o'r Adroddiad Arfarniad o Gynaliadwyedd. Mae'n amlinellu proses a chanfyddiadau'r Arfarniad o Gynaliadwyedd, gan gynnwys sut mae'r Arfarniad o Gynaliadwyedd wedi dylanwadu ar y gwaith o ddatblygu Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel ("y Cynllun"). Mae'n cynnwys disgrifiad cryno o'r effeithiau cynaliadwyedd sylweddol y disgwylir iddynt ddeillio o'r Cynllun.

Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel

2. O dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, mae gan Weinidogion Cymru ddyletswydd i leihau allyriadau nwyon tŷ gwydr o leiaf 80% yn 2050, yn erbyn gwaelodlin 1990. Mae'n rhaid i'r Gweinidogion osod targedau dros dro ar gyfer 2020, 2030 a 2040, a chyllideb garbon bob 5 mlynedd, gan ddechrau yn 2016 - 2020 ac yn gorffen yn 2046 - 2050. Ar gyfer pob cyfnod cyllidebol, mae'n rhaid i Weinidogion gyhoeddi adroddiad ar bolisiau a chynigion sy'n nodi sut byddant yn bodloni gofynion y gyllideb garbon ar gyfer y cyfnod hwnnw. Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel ("y Cynllun") yw'r adroddiad ar gyfer cyfnod cyntaf y gyllideb garbon (2016-20).
3. Datblygwyd Rheoliadau Newid yn yr Hinsawdd (Cymru) 2018 ar sail cyngor gan Bwyllgor y DU ar y Newid yn yr Hinsawdd (UKCCC). Mae'r Rheoliadau'n cynnwys gosod y targedau dros dro a'r ddwy gyllideb garbon gyntaf. Y targedau dros dro yw:
 - 2020 – gostyngiad o 27% yn erbyn y gwaelodlin
 - 2030 – gostyngiad o 45%
 - 2040 – gostyngiad o 67%
4. Mae Pwyllgor y DU ar y Newid yn yr Hinsawdd (UKCCC) yn cydnabod bod Cymru eisoes dros hanner ffordd trwy gyfnod y gyllideb garbon gyntaf ac nad oes llawer o gyfle i effeithio ar allyriadau hyd nes 2020 trwy weithredu polisiau newydd.¹ Felly, bydd y gyllideb gyntaf yn cael ei rhoi ar waith trwy ddefnyddio ymrwymïadau polisi presennol; hefyd, mae'n cynnwys cynigion y gellir ymchwilio iddynt ymhellach ar gyfer cyllidebau carbon yn y dyfodol. Datblygwyd y Cynllun ar draws adrannau'r Llywodraeth a thrwy weithio gyda rhanddeiliaid ar draws y gymdeithas ac o bob sector.

Arfarniad o Gynaliadwyedd

5. Mae Arfarniad o Gynaliadwyedd yn broses systematig sy'n ceisio hyrwyddo datblygu cynaliadwy trwy asesu i ba raddau y bydd cynllun neu brosiect arfaethedig yn helpu i gyflawni amcanion perthnasol. Mae Llywodraeth Cymru wedi dewis cwblhau Arfarniad o Gynaliadwyedd cychwynol o'r Cynllun. Nid oes unrhyw ofyniad i'r ddogfen fod yn destun Asesiad

¹ <https://www.theccc.org.uk/publication/building-low-carbon-economy-wales-setting-welsh-carbon-targets/> (t.8-9)

Amgylcheddol Strategol statudol. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru wedi dewis cwblhau Arfarniad o Gynaliadwyedd sy'n ystyried egwyddorion a dull gweithredu'r broses Asesiad Amgylcheddol Strategol, yn ogystal ag egwyddorion ac amcanion datblygu cynaliadwy a llesiant.

Nodweddion cynaliadwyedd ac esblygiad tebygol heb Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel

6. Mae'n ymddangos bod y tuedd hirdymor ar gyfer twf economaidd byd-eang o tua 2% y flwyddyn yn newid o wledydd y gorllewin tuag at Asia. Ers y dirwasgiad yn 2008, mae cyfraddau twf yn y DU a Chymru wedi lleihau'n sylweddol wrth i gynhyrchiant arafu. Mae anghydraddoldebau mewn llesiant yn gysylltiedig ag ystod o nodweddion personol a ffactorau cymdeithasol ac economaidd. Er bod lefelau tlodi ychydig yn uwch yng Nghymru nag yng ngweddill y DU, o safbwynt cyfoeth cyffredinol mae lefelau'n uwch na'r rhan fwyaf o ardaloedd y tu allan i Dde Lloegr. Mae yna broblem barhaus o safbwynt diweithdra ymysg pobl anabl a phobl ifanc, ynghyd â lefel gymharol uchel o bobl sydd wedi ymddeol. Fel sy'n wir am wledydd eraill, mae'n bwysig bod y Cynllun yn helpu i annog busnesau ac yn ceisio sicrhau bod modd rheoli costau i fusnesau a sicrhau eu bod yn gystadleuol.
7. Rhagwelir y bydd poblogaeth Cymru yn cynyddu dros yr 20 mlynedd nesaf, o bosibl gan tua 5%, a rhagwelir y bydd canran y boblogaeth dros 65 a 75 oed yn cynyddu. Rhagwelir y bydd nifer yr aelwydydd yn tyfu'n gynt na'r boblogaeth yn gyffredinol, gan gynnwys aelwydydd o faint llai.
8. Mae cysylltiad agos rhwng cymunedau iach ac amgylcheddau iach. Mae Cymru, ynghyd â gweddill y DU a gwledydd eraill, wedi methu cyrraedd ei thargedau bioamrywiaeth cenedlaethol a rhyngwladol. Er bod ansawdd dŵr a rhai elfennau o ansawdd aer wedi gwella, mae llawer o adnoddau naturiol a chryfder ecosystemau Cymru yn parhau i ddirywio (SoNaRR 2016). Mae yna bryderon ynglŷn â chryfder a gallu i ddarparu gwasanaethau a sicrhau manteision yn y dyfodol.
9. Roedd nifer yr adeiladau (cartrefi a busnesau) mewn perygl canolig neu uchel o ddioddef llifogydd gan afonydd a'r môr yn 61,108 yn 2014. Erbyn 2050, gall llifoedd afonydd cyfartalog yn y gaeaf gynyddu 10-15%, ond yn yr haf a'r hydref gallent leihau dros 50% a chymaint ag 80% mewn rhai ardaloedd. Gall sychderau a llifogydd fod yn fwy cyffredin.
10. Mae gan Gymru arbenigedd perthnasol sylweddol yn y sector Addysg Uwch ac mae wedi sefydlu economi arwyddocaol yn y sectorau ynni adnewyddadwy a charbon isel. Mae'r broses o hyrwyddo prentisiaethau wedi cynyddu, gan gynnwys cydnabod pwysigrwydd STEM (Gwyddoniaeth, Technoleg, Peirianeg a Mathemateg) sy'n arbennig o bwysig ar gyfer datblygu economi carbon isel.
11. Roedd nifer y siaradwyr Cymraeg wedi lleihau rhwng 2001 a 2011, ac mae heriau o hyd o ran sicrhau bod pobl ifanc yn parhau i ddefnyddio'r iaith ar ôl gadael addysg orfodol. Mae gan Gymru hanes cyfoethog sy'n cael ei adlewyrchu'n gryf yn amgylchedd hanesyddol Cymru. Mae'r broses o

ddarparu seilwaith band eang yn datblygu'n gyflym ar ôl dechrau'n arafach nag yng ngweddill y DU, yn rhannol oherwydd y lefel uchel o gartrefi gwledig y mae'n anos eu cysylltu. Er gwaethaf cynnydd yn y defnydd o'r rheilffordd, mae tueddiadau presennol yn awgrymu mai cerbydau preifat fydd y dull mwyaf cyffredin o deithio yng Nghymru – o leiaf yn y tymor byr a'r tymor canolig. Mae tuedd ar i lawr o safbwynt nifer y bobl sy'n dewis cerdded neu seiclo ar gyfer teithiau byr, ac mae angen newid hyn.

12. Heb y Cynllun i leihau nwyon tŷ gwydr a symud tuag at gymdeithas garbon isel, gallai effeithiau'r newid yn yr hinsawdd a ragwelir ar gyfer Cymru gael effaith niweidiol ar iechyd a chymunedau, gweithgarwch economaidd, seilwaith, prinder dŵr, ynni a chyfathrebu, a diogelwch bwyd.

Materion a chyfleoedd cynaliadwyedd allweddol

13. Mae'r Arfarniad o Gynaliadwyedd wedi ystyried amcanion cynlluniau/rhaglenni eraill a'r nodweddion sylfaenol er mwyn nodi'r materion a'r cyfleoedd allweddol sy'n berthnasol i'r Cynllun:

Ffyniannus a Diogel
Hyrwyddo buddsoddiad yn yr economi gyda thwf cynhwysol wedi'i adeiladu ar seiliau cadarn, diwydiannau cryf y dyfodol, a rhanbarthau cynhyrchiol
Mynd i'r afael â lefelau diweithdra a'r incwm sylfaenol isel trwy ddarparu swyddi newydd, medrus
Parhau i fuddsoddi yn y sector ynni adnewyddadwy a charbon isel a bod yn un o arweinwyr y sector
Hyrwyddo twf economaidd cynaliadwy, cynyddu amrywiaeth economaidd a chynnal cystadleurwydd busnesau
Cefnogi economi twristiaeth a hamdden gref a gofalu am asedau amgylcheddol a threftadaeth
Mynd i'r afael â lefelau flodi tanwydd
Lleihau lefelau flodi mewn cymunedau, a mynd i'r afael â materion anghydraddoldeb ar hyn o bryd rhwng ardaloedd mwyaf a lleiaf difreintiedig cymdeithas
Lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr a helpu i atal y newid yn yr hinsawdd
Iach ac Egniol
Lleihau'r bwlch mewn disgwyliad oes rhwng yr ardaloedd mwyaf a lleiaf difreintiedig, a mynd i'r afael â'r cynnydd mewn salwch iechyd meddwl ymysg y boblogaeth sy'n oedolion
Addasu i boblogaeth sy'n heneiddio a'r cynnydd cysylltiedig mewn materion iechyd fel dementia
Hyrwyddo a chynyddu'r defnydd o drafnidiaeth gynaliadwy, gan gynnwys cerdded a seiclo
Gwella mynediad i dai fforddiadwy o ansawdd da i bawb
Gwarchod a gwella bioamrywiaeth ar gyfer pobl a bywyd gwyllt trwy sicrhau ecosystemau iach, gweithredol a chryf
Rheoli adnoddau naturiol mewn ffordd fwy cynaliadwy a helpu i fynd i'r afael ag achosion newid hinsawdd, gan gynnwys cynyddu effeithlonrwydd ynni
Amddiffyn pobl ac asedau yn erbyn perygl llifogydd a sicrhau bod ecosystemau yn gallu gwrthsefyll y newid yn yr hinsawdd yn well

Gwella ansawdd dŵr a defnydd cynaliadwy o adnoddau dŵr
Gwella ansawdd y pridd a rheoli'r tir mewn ffordd gynaliadwy
Lleihau allyriadau o gerbydau a gwella ansawdd aer trwy hyrwyddo dulliau teithio mwy cynaliadwy a lleihau'r angen i deithio mewn ceir/tryciau
Uchelgeisiol ac yn Dysgu
Lleihau'r bwch mewn llwyddiant addysgol rhwng y grwpiau lleiaf a mwyaf difreintiedig
Parhau i ddatblygu sgiliau arloesol yn y sector ynni adnewyddadwy a charbon isel
Unedig a Chysylltiedig
Hyrwyddo diwylliant Cymru a'r defnydd o'r iaith Gymraeg
Cynyddu cysylltedd a thrafnidiaeth gynaliadwy, lleihau dibyniaeth ar geir preifat
Parhau i fuddsoddi mewn seilwaith digidol fel bod cymunedau sydd wedi'u hallgáu yn cael mynediad i wasanaeth band eang cyflym
Hyrwyddo cymunedau cynaliadwy a chydlynus mewn ardaloedd gwledig a threfol
Gwarchod a gwella'r amgylchedd hanesyddol

Sut mae Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel wedi'i asesu?

14. Lluniwyd Fframwaith Arfarniad o Gynaliadwyedd, gan gynnwys Amcanion Arfarniad o Gynaliadwyedd strategol a chwestiynau i helpu i wneud penderfyniadau sy'n ceisio datrys y materion a'r problemau a nodwyd ar gyfer cynllunio Cymru carbon isel. Roedd y Fframwaith Arfarniad o Gynaliadwyedd hwn, ynghyd â'r wybodaeth sylfaenol, yn sylfaen ar gyfer asesu.

Amcan Arfarniad o Gynaliadwyedd Strategol
1 Cynorthwyo ac annog pobl a busnesau i helpu i sbarduno ffyniant i bawb
2 Cefnogi a hyrwyddo cyfleoedd cyflogaeth i bawb er mwyn helpu i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb rhanbarthol
3 Hyrwyddo a chefnogi twf cynaliadwy a mynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd
4 Cyfrannu at wella iechyd da a llesiant i bawb
5 Cyfrannu at ddatblygu cymunedau iachach er mwyn gwella cydlyniant cymdeithasol a chydraddoldeb
6 Cyfrannu at ddatblygu amgylcheddau gwell
7 Cyfrannu at sicrhau bod gan bawb y sgiliau ar gyfer byd sy'n newid ac annog dysgu i fyw
8 Helpu i ddatblygu cymunedau cryf, diwylliant ac iaith
9 Cyfrannu at ddarparu seilwaith modern a chysylltiedig
10 Cyfrannu at hyrwyddo a diogelu lle Cymru yn y byd

15. Trwy ddefnyddio Fframwaith yr Arfarniad o Gynaliadwyedd, y wybodaeth sylfaenol sydd ar gael, a barn broffesiynol, aseswyd effeithiau tebygol y Cynllun a'r Cynllun yn gyffredinol. Roedd yr Arfarniad o Gynaliadwyedd yn ystyried natur yr effeithiau cynaliadwyedd tebygol (gan gynnwys

cadarnhaol/negyddol, hyd (tymor byr, tymor canolig neu hirdymor),
parhaol/dros dro, eilaidd, cronol a synergaid) lle bynnag y bo modd, ac yn
ôl categorïau arwyddocâd:

Categoriâu Arwyddocâd Effeithiau		
Symbol	Ystyr	Effaith ar Gynaliadwyedd
++	Cadarnhaol iawn	Annog cynnig neu bolisi gan y byddai'n datrys problem cynaliadwyedd gyfredol
+	Ychydig yn gadarnhaol	Dim cyfyngiadau cynaliadwyedd a chynnig neu bolisi'n dderbyniol
0	Niwtral	Effaith niwtral
?	Ansicr	Effeithiau Ansicr neu Anhysbys
-	Ychydig yn negyddol	Problemau cynaliadwyedd posibl: lliniaru a/neu drafod posibl
--	Negyddol iawn	Problemus ac annhebygol oherwydd problemau cynaliadwy hysbys; lliniaru'n debygol o fod yn anodd a/neu drud

Pa ddewisiadau amgen rhesymol sydd wedi'u hystyried?

16. Yn unol â chyngor gan Bwyllgor y DU ar Newid yn yr Hinsawdd a chan gydnabod ein bod dros hanner ffordd drwy gyfnod y gyllideb garbon gyntaf, nid oes llawer o gyfle i effeithio ar allyriadau hyd at 2020 trwy weithredu polisiâu newydd. Felly, bydd y gyllideb gyntaf yn cael ei chyflawni drwy bolisiâu cyfredol sydd wedi bod yn ddarostyngedig i asesiadau effaith yn ystod eu datblygiad. O ganlyniad, mae'r Arfarniad o Gynaliadwyedd yn gyfyngedig i raddau o ran yr hyn y mae'n gallu ei asesu, ac nid oes unrhyw ddewisiadau amgen ymarferol y gellir ymchwilio iddynt trwy'r Arfarniad o Gynaliadwyedd yn ystod y cam cychwynnol hwn o gynllunio ar gyfer Cymru carbon isel.

Beth yw effeithiau sylweddol tebygol Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel a sut gellir eu rheoli, eu lliniaru neu eu gwella?

17. Mae polisiâu'r Cynllun wedi'u profi drwy'r Arfarniad o Gynaliadwyedd ac ni nodwyd unrhyw effeithiau negyddol arwyddocaol, naill ai'n unigol neu wrth ystyried rhyng-gysylltiadau ac effeithiau cronol. Rhagwelwyd bod llawer o'r effeithiau a nodwyd yn rhai ychydig yn gadarnhaol a chanfuwyd bod rhai ag effeithiau dibwys neu niwtral. Nodwyd effeithiau cadarnhaol iawn drwy ddulliau cyffredinol y Llwybr hyd at 2050 ac ar gyfer Arweinyddiaeth, Cydweithio a Chyfranogi. Er bod yr holl ffactorau wedi'u cysylltu ac yn drawsbynciol, mae'r problemau penodol ar gyfer cynhyrchu ynni a thrafnidiaeth wedi'u nodi.
18. Yn gyffredinol, mae'r Cynllun wedi nodi polisiâu a chynigion cyfredol i gyflawni'r gyllideb garbon gyntaf. Wrth ddatblygu'r cynllun cyntaf, dewiswyd polisiâu a chynigion a fyddai'n lleihau'r potensial am effeithiau negyddol ac yn ceisio hyrwyddo effeithiau cadarnhaol. Ni wynebwyd unrhyw anawsterau technegol arwyddocaol wrth baratoi'r Arfarniad o Gynaliadwyedd hwn. Mae yna anawsterau cynhenid wrth ragweld y gwaelodlin tebygol yn y dyfodol, a defnyddiwyd crebwyll proffesiynol i wneud rhagdybiaethau. Mae canfyddiadau cyffredinol yr Arfarniad o Gynaliadwyedd wedi'u dangos yn y tabl canlynol.

	Themâu allweddol y Rhaglen Lywodraethu									
	Ffyniannus a Diogel		Iach ac Egniol			Uchelgeisiol ac yn Dysgu		Unedig a Chysylltiedig		
	Amcanion yr Arfarniad o Gynaliadwyedd (2016-20)									
Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel	1 Annog Ffyniant	2 Cefnogi Cyflogaeth i bawb	3 Mynd i'r afael â Newid yn yr Hinsawdd	4 Iechyd a Llesiant	5 Cymunedau Iachach	6 Amgylcheddau Gwell	7 Sgiliau a Dysgu	8 Cymunedau Cryf	9 Seilwaith Cysylltiedig	10 Lle Cymru yn y Byd
Gweledigaeth	++	+	++	+	++	++	0	++	+	+
Arweinyddiaeth, Integreiddio, Cydweithio a Chyfranogi	++	+	++	+	+	+	+	+	0	0
Pŵer	+	+	+	+	+	+	0	+	+	+
Diwydiant	+	+	+	+	0	+	0	+	+	+
Adeiladau	0	0	+	++	+	+	0	0	0	0
Trafnidiaeth	+	0	0	+	+	+	0	0	0	0
Gwastraff	+	0	+	+	+	+	0	0	0	0
Defnydd Tir a Choedwigaeth	0?	+	+	+	+	+	+	0	+	0
Amaethyddiaeth	+	+	+	+	+	+	+	0	0	0
Dull methodolegol	+	+	++	+	+	+	+	+	+	+

19. Mae strwythur yr Arfarniad o Gynaliadwyedd a'r cysondeb rhwng fframwaith yr Arfarniad o Gynaliadwyedd a manylion yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol a lywiodd y broses o baratoi Rheoliadau Newid yn yr Hinsawdd (Cymru) 2018 yn darparu aseiad annibynnol a gwrthrychol o'r Cynllun ac yn helpu i ddangos bod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn rhan annatod o'r gwaith o baratoi'r ddogfen, gan ei chynnwys mewn datblygiadau polisi yn y dyfodol.

Sut mae'r Arfarniad o Gynaliadwyedd wedi dylanwadu ar Ffyniant i Bawb: Cymru carbon isel?

20. Nododd yr Arfarniad o Gynaliadwyedd y bydd y Cynllun yn cael effeithiau cadarnhaol ar y newid i garbon isel. Bydd angen lliniaru effeithiau negyddol posibl ar yr economi/cyflogaeth ac adnoddau naturiol/ecosystemau trwy bolisiâu cadarn gan gynnwys safonau, rheoliadau a thargedau perthnasol er mwyn helpu i sicrhau eu bod yn cael eu gweithredu.

Pa brosesau monitro sy'n cael eu cynnig?

21. Mae'r Cynllun yn cynnwys cynigion ar gyfer system fonitro, adrodd a dilysu er mwyn olrhain cynnydd y ddogfen. Ni ystyrir bod angen rhagor o brosesau monitro yn ymwneud â'r Arfarniad o Gynaliadwyedd a'r effeithiau a ragwelir.

Camau Nesaf

22. Cyhoeddir y Cynllun a'r Adroddiad Arfarniad o Gynaliadwyedd hwn ym mis Mawrth 2019. Wedyn, bydd gwaith yn parhau i baratoi'r adroddiad nesaf o bolisiâu a chynigion ar gyfer 2021-2025, gan ystyried canlyniadau'r adolygiad a'r prosesau monitro, rhagfynegiadau, a thystiolaeth wedi'i diweddarau. Bydd hyn yn cynnwys ymchwilio i ddewisiadau ar gyfer camau polisi yn y dyfodol a'u profi trwy Arfarniad o Gynaliadwyedd.